

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

LA CREACIÓ D'UNA CLÍNICA JURÍDICA DE DRETS HUMANS EN UN PROGRAMA APS CONSOLIDAT A LA URV

Consolidació del Programa APS a la Facultat de Ciències Jurídiques

- Torres Rosell, Nuria
Universitat Rovira i Virgili
Facultat de Ciències Jurídiques
Av.Catalunya, 35, 43002 Tarragona, Espanya
nuria.torres@urv.cat
- Merino Sancho, Víctor
Universitat Rovira i Virgili
Facultat de Ciències Jurídiques
Av.Catalunya, 35, 43002 Tarragona, Espanya
victor.merino@urv.cat
- Marquès i Banqué, Maria
Universitat Rovira i Virgili
Facultat de Ciències Jurídiques
Av.Catalunya, 35, 43002 Tarragona, Espanya
maria.marques@urv.cat

1. **RESUM:** L'actual Programa APS a la URV promou l'aparició de nous escenaris per tal d'afavorir que el professorat s'impliqui en el desenvolupament d'aquesta metodologia. Aquest és el cas de la Clínica Jurídica de Drets Humans, recentment creada mitjançant un projecte d'innovació docent, al qual s'ha incorporat part del professorat novell en l'APS. Si aquesta tendència continua, permetrà estendre no només el mètode clínic a la Facultat, sinó també els objectius i la formació que l'APS pretén assolir.
2. **ABSTRACT:** The current SBL Program at the URV promotes the emergence of new scenarios, encouraging the academic staff to incorporate this new methodology. This is the case of the Legal Clinic on Human Rights, recently created through a Training

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Innovation Program in the URV, which incorporates many professors who had no previous contact with SBL. If this trend goes on, it will allow us to extend not only the legal clinic education to this Faculty, but also the aims and the training which SBL tends to reach.

3. PARAULES CLAU: APS, clínica jurídica, professorat, Drets humans, ciències socials / **KEYWORDS:** SBL, legal clinic, academic staff, Human rights, social sciences.

4. DESENVOLUPAMENT:

a) Objectius

Els objectius que pretenem assolir amb el projecte objecte d'aquesta comunicació tenen una doble vessant. Una primera dirigida a implantar aquesta programació APS als estudis i graus de la Facultat de Ciències Jurídiques, amb especial èmfasi al Grau de Dret; i una segona en relació amb els beneficis que suposa l'educació jurídica clínica.

En aquest sentit, els objectius específics són:

- Promoure l'APS en l'àmbit dels Drets Humans en el si de la URV, com a acció vinculada al pla d'actuació del Programa d'APS de la URV.
- Incorporar l'APS en la docència dels membres que conformen el projecte, tots ells afins a l'àmbit dels Drets Humans.
- Promoure i millorar l'aprenentatge actiu i la formació pràctica de l'estudiantat de la Facultat de Ciències Jurídiques i, potencialment, d'altres centres.
- Treballar i avaluar la competència C5 del currículum nuclear *Comprometre's amb l'ètica i la responsabilitat social com a ciutadà/na i com a professional*.
- Defensar els drets de les persones o col·lectius més desfavorits o en risc d'exclusió social.
- Promoure la contribució de professorat i estudiantat en la responsabilitat social universitària (RSU).

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- Promoure la col·laboració entre la Facultat de Ciències Jurídiques, els professionals del Dret i les entitats i organitzacions socials.

b) Descripció del treball

El projecte que presentem és la creació d'una “**Clínica Jurídica de Drets Humans**” com a iniciativa vinculada al **Programa d'Aprenentatge Servei de la URV**, aprovat per Consell de Govern en la seva sessió ordinària de 23 de febrer de 2012, amb la finalitat d'institucionalitzar l'APS a la URV, prenent com a referència estàndards internacionals tant pel que fa als elements que defineixen l'APS com als que en permeten la seva institucionalització.

En concret, els elements de la institucionalització de l'APS adoptats per la URV són els definits per Furco (2009):

- 1) Definició i objectius clars de l'APS.
- 2) Visió a llarg termini del rol de l'APS en la institució.
- 3) Vinculació de l'APS a la missió institucional.
- 4) Consideració de l'APS com a vehicle per assolir altres objectius de la institució.
- 5) Implicació i recolzament ferm per part del professorat.
- 6) Consideració de l'APS com a vertadera activitat acadèmica del professorat.
- 7) Coneixement per part dels estudiants de les opcions d'APS a la universitat.
- 8) Rol actiu dels estudiants en la promoció de l'APS en les seves titulacions.
- 9) Consideració dels membres de les entitats participants com a membres de la comunitat universitària.
- 10) Existència d'una estructura de coordinació de les activitats APS.
- 11) Existència d'una estructura política per a la promoció i supervisió de l'APS.
- 12) Existència de personal adequat per a la coordinació de l'APS.
- 13) Finançament suficient per a la coordinació, participació i promoció de l'APS.
- 14) Reconeixement de l'APS per part de la institució.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- 15) Existència d'un programa de seguiment de la qualitat del programa que permeti avaluar les millores.
- 16) Consideració de l'APS per part de Facultats i Escoles com un component valuós de les seves titulacions.

Com es podrà comprovar, entre aquests setze **elements de la institucionalització** al voltant dels quals el document marc estableix un pla d'actuació, es troba el de **la implicació i el recolzament ferm per part del professorat**, establint com a acció la promoció de la iniciativa del professorat en la configuració de l'oferta APS, així com el treball en xarxa. Aquesta implicació directa del professorat, a la seva vegada, és el que ha de permetre assolir un altre element de la institucionalització com és la consideració de l'APS per part dels Centres com un component valuós de les seves titulacions.

En consonància amb aquesta rellevància que per al desplegament del Programa d'APS té la implicació del professorat i com a acció específica orientada a aquest objectiu institucional, la “Clínica Jurídica de Drets Humans” és **una iniciativa d'un grup de professors i professores de diverses àrees de coneixement del Departament de Dret Públic que assumeixen el repte de promoure i dur a terme experiències d'APS en l'àmbit dels Drets Humans, vinculant, potencialment, professorat d'altres Departaments de la URV, en la mesura que els casos a resoldre plantegin qüestions interdisciplinàries** (cal recordar que, tal i com estableix el Programa d'APS de la URV, un dels seus beneficis és justament el foment dels equips docents interdisciplinaris).

En l'àmbit del Dret, una de les fórmules d'APS més esteses internacionalment és la coneguda com a *Clinical Legal Education* o formació jurídica clínica, metodologia avui considerada com un moviment global de justícia social, tal i com es pot comprovar en l'àmplia bibliografia existent sobre la matèria i, molt particularment, en la visió global que sobre aquest moviment internacional ofereix l'obra col·lectiva coordinada per Frank Bloch (Bloch, 2013).

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Avui per avui, l'oferta de diversos programes clínics en el si de les Facultats de Dret o de Ciències Jurídiques és un dels elements que les prestigien. La Clínica Jurídica de Drets Humans esdevé, així, un element més de **qualitat docent** de la Facultat de Ciències Jurídiques de la URV.

El fet que alguns **professors amb experiència prèvia**, és a dir, que estan o han estat vinculats a aquests iniciatives prèvies i que formen part de la Xarxa APS de la URV, s'incorporin a la Clínica Jurídica de Drets Humans amb la voluntat de traslladar la metodologia i tots els seus beneficis a aquest àmbit és, sens dubte, un punt fort a destacar en el plantejament d'aquest projecte.

En concret, els antecedents al Departament de Dret Públic son:

- En l'àmbit penitenciari: l'assignatura “Dret i Presó”, experiència pionera de *clinical legal education* a les universitats espanyoles que es va dur a terme a la URV entre els cursos acadèmics 2002-2003 i 2004-2005 i que va merèixer el Premi a la Qualitat Docent del Consell Social de la URV i la Distinció Jaume Vicens Vives a la Qualitat Docent Universitària, ambdós l'any 2003.
- En l'àmbit ambiental: la Clínica Jurídica Ambiental, experiència actualment vigent que comença el curs acadèmic 2005-2006, i que va merèixer el Premi a la Qualitat Docent del Consell Social de la URV, l'any 2007. La Clínica Jurídica Ambiental pertany, a més, a una xarxa internacional i una altra d'europea de clíniques jurídiques, ha estat objecte de comunicacions en congressos i publicacions diverses i alguns dels seus membres han estat cridats per impartir formació sobre aquesta metodologia en d'altres universitats.

Pel que fa als beneficis d'aquesta iniciativa, cal dir que, en tant que experiència d'APS, la Clínica Jurídica de Drets Humans participa plenament dels **beneficis per a l'estudiantat, el professorat, les entitats socials i la pròpia universitat** establerts al document marc del Programa d'APS de la URV:

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Per als estudiants

- Fomenta el vincle de l'estudiant amb la seva universitat (sentit de pertinença).
- Promou el compromís actiu de l'estudiant amb la seva comunitat.
- Desenvolupa de manera efectiva i avaluable el currículum nuclear de la URV i, molt particularment, el compromís amb l'ètica i la responsabilitat social com a ciutadà/ana i com a professional.
- Millora la sensibilitat per la diversitat i la multiculturalitat.
- Desenvolupa de manera efectiva i avaluable competències transversals i específiques de la titulació.
- Incrementa la motivació per a l'aprenentatge.
- Estreny la relació amb el professorat afavorint processos d'aprenentatge efectius.
- Afegeix perspectives noves en els processos d'orientació professional.
- Permet la participació en processos d'innovació social

Per al professorat

- Permet la participació directa en la Responsabilitat Social Universitària
- Permet la col·laboració amb organitzacions de la comunitat en el desenvolupament de la docència i, potencialment, afegeix una nova dimensió a la seva recerca.
- Permet connectar la docència amb les altres dues missions de la universitat.
- Fomenta els equips docents interdisciplinars.
- Afavoreix el rol docent de mentor, guia o facilitador de l'aprenentatge que impulsa l'EEES.
- Millora la participació i la motivació dels estudiants.
- Facilita la formació i avaluació per competències.
- Permet la participació en processos d'innovació social

Per a les entitats socials

- Permet rebre suport a col·lectius i entitats sense recursos o desfavorits.
- Permet millorar l'entorn, enriquint i innovant programes i serveis dins la comunitat.
- Proporciona l'oportunitat per a la col·laboració estreta entre estudiants, comunitat i professionals afavorint la innovació social
- Ofereix l'oportunitat de contribuir a la formació d'una generació de ciutadans i professionals amb un fort compromís social.
- Afavoreix la identificació de la URV com la seva universitat.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Per a la universitat

- Permet desenvolupar la tercera missió (compromís amb les persones, amb la ciència, amb la comunitat i amb els valors) i afavoreix la participació directa de tota la comunitat universitària en aquesta.
- Afavoreix el sentiment de pertinença a la universitat.
- Afavoreix una visió integradora de les diverses missions de la universitat.
- Afavoreix els processos de millora i qualitat docent.
- És un marc privilegiat per a fer efectiva la dimensió docent de la responsabilitat social universitària a través d'un model de formació integral dels estudiants com a ciutadans, que, amb el seu nivell cultural, els seus coneixements i habilitats específics i el seu esperit crític i humanista, han de ser la base d'una societat més justa, solidària i, en última instància, sostenible.
- Incrementa les possibilitats de crear vincles amb el territori oferint noves oportunitats a professorat i estudiantat.
- Reforça el paper de la universitat com a institució que aporta benestar social i econòmic al territori.
- Permet fomentar la participació de la comunitat universitària en processos d'innovació social
- Ofereix personalitat i identitat diferenciadora a la universitat.

Si posem l'accent en la perspectiva dels estudiants, es pot dir que la Clínica Jurídica de Drets Humans suposa un espai d'aprenentatge en el que els estudiants implicats posen en pràctica els coneixements prèviament adquirits a través d'activitats en les que actuen com a juristes, estudiant i resolent casos pràctics reals plantejats per clients també reals sota la supervisió de professors universitaris. Els clients o destinataris del servei són persones o col·lectius en situació de vulnerabilitat social o en risc de formar-hi part o bé entitats o institucions, la finalitat de les quals sigui la consecució de l'interès general o comunitari.

Amb aquesta metodologia d'aprenentatge s'aconsegueix d'una banda treballar les competències i les habilitats que ha de tenir tot professional del Dret, enfrontant-se als dilemes ètics que puguin sorgir en l'exercici professional i als problemes de la realitat social, especialment dels col·lectius més desfavorits; d'altra banda, i donada la naturalesa dels casos a tractar, la metodologia contribueix a formar juristes compromesos socialment i sensibilitzats davant les desigualtats i en la lluita contra la injustícia, és a dir, amb una

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

major consciència social, desplegant així la funció social que tota universitat pública ha de complir (responsabilitat social universitària).

Més enllà del període fins ara realitzat, orientat a la creació, la Clínica Jurídica de Drets Humans neix amb la voluntat de consolidar-se en el futur, raó per la qual es treballarà en la seva sostenibilitat dins el Programa d'APS de la URV.

c) Resultats i/o conclusions

Entre els resultats assolits, podem destacar:

- A. L'existència d'experiències d'APS en l'àmbit dels Drets Humans. En concret, cal esmentar que s'ha establert una línia temàtica per a la realització de Treballs de Final de Grau (TFG) als estudis de Dret de la Facultat de Ciències Jurídiques de la URV, que té per objectiu facilitar que els estudiants puguin dedicar el seu TFG a l'estudi de qüestions vinculades als Drets humans.

En aquest marc, la primera experiència duta a terme a la URV s'integra en un projecte conjunt amb altres clíniques de Drets Humans, com ara la Clínica de la Universitat de València, la Universidad Carlos III de Madrid i la Universitat de Barcelona. A resultes d'aquest projecte, el passat curs acadèmic 2012-2013 es va presentar a la Universitat de València un TFG que tenia per objectiu l'estudi dels Centres d'internament d'estrangers, analitzant com estan regulats a l'Estat Espanyol, com s'organitzen i de quina manera els estrangers poden acabar reclosos ens els CIE. L'experiència va resultar molt positiva per a l'estudiant i mostra d'això en són les paraules de la pròpia autora al llarg del treball. Si bé en l'inici d'aquest assenyala que "Els Centres d'Internament d'Estrangers no són molt coneguts, de fet a moltes persones a qui comento sobre que faig el treball, no saben realment què és un CIE, encara que, realment jo tampoc sabia al principi que eren els CIE, sincerament, no n'havia ni sentit a parlar", al llarg del treball es detecta una presa de consciència sobre la situació de les persones que es troben en situació irregular a l'Estat espanyol, sobre les condicions de vida en els Centres d'internament i en el treball acaben plantejant-se alternatives legals

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

a aquesta forma de privació de llibertat. Així mateix, el treball va servir per a desenvolupar una enquesta que hauria de permetre trobar indicadors de respecte i protecció dels drets fonamentals de les persones migrants en situació administrativa irregular als Centres d'Internament dels Estrangers.

Els resultats d'aquest TFG presentat a la Universitat de València van ser utilitzat també per a l'elaboració d'un informe més ampli de caràcter nacional

- B. La realització d'accions formatives i informatives que serveixen als objectius de la Clínica. Els membres del Departament de Dret Públic i estudiants de doctorat del mateix departament han organitzat i participat en sessions periòdiques en forma de seminaris interns, en els que puntualment s'ha comptat també amb la col·laboració de professionals i altres membres de la URV. Entre d'altres, s'han abordat temes com la Sentència de la Gran Sala del Tribunal Europeu de Drets Humans, de 21 d'octubre de 2013, l'Avantprojecte de Llei de Seguretat Ciutadana, l'Avantprojecte de Llei de la protecció de la dona embarassada i el nadó, la Llei Orgànica 1/2014, de 13 de març, de modificació de la Llei Orgànica del Poder Judicial, relativa a la Justícia universal, etc.
- C. L'elaboració de documents que recullen el resultat de l'encàrrec rebut pels estudiants (en funció del cas: informes jurídics, protocols d'actuació davant la violació d'algun dret, guies divulgatives de drets i deures...). Com a resultat del TFG de protecció i promoció dels drets fonamentals de les persones migrants en situació irregular als CIE, s'ha elaborat un informe estatal que es presenta com a embrió per a futurs treballs sobre aquesta matèria. L'informe aglutina, per una banda els resultats del TFG al que ens hem referit anteriorment, i per altra banda, respon a l'interès d'una plataforma social (Plataforma por el Cierre de los CIEs) per a conèixer la situació dels immigrants interns en aquests establiments. El contingut de l'informe es concreta en la elaboració d'una enquesta dirigida als interns d'aquests Centres i que ha de permetre conèixer quina és la població que s'hi troba detinguda, quin ha estat el procediment de detenció, identificació i internament d'aquestes persones en els CIE, i quins drets fonamentals

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

d'aquestes persones poden veure's afectats o en perill. Ara bé, l'informe no dona resposta per sí sol a aquestes qüestions, sinó que es planteja més aviat com a instrument de partida per a que les Universitats que compten amb una clínica de Drets Humans, i per tant, també la Universitat Rovira i Virgili, participin en aquesta línia d'investigació i involucrin a estudiants del TFG i membres del Departament en la defensa dels Drets Humans de les persones que estan en risc de ser internades en CIEs.

- D. L'elaboració de convenis i acords de col·laboració amb institucions i entitats que serveixin a la realització dels objectius de la Clínica. Així, s'ha fet una revisió minuciosa de les Universitats que compten amb experiències en clíniques de Drets Humans i s'espera properament establir convenis de col·laboració amb algunes d'elles.
- E. La difusió de la creació i de les activitats i resultats de la Clínica a través de xarxes socials i altres mitjans de comunicació.
- F. La participació en congressos, jornades i seminaris tant nacionals com internacionals. Especial esment mereix la presència de membres de la Clínica Jurídica de Dret Humans de la URV al primer congrés de la recent creada xarxa europea de clíniques jurídiques, que va tenir lloc l'octubre de 2013 a Varsòvia (Polònia) i la també participació en el que serà el segon congrés d'aquesta mateixa xarxa, el proper mes de juliol de 2014 a Olomouc (República Txeca).
- G. La col·laboració amb altres clíniques jurídiques universitàries, espanyoles o estrangeres. Reiterem la col·laboració amb la resta de Clíniques jurídiques de l'Estat espanyol i la col·laboració individual d'alguns dels seus membres. Especialment, amb la participació activa de dos dels membres al V Congrés Nacional de Docència en Dret "En la docencia y el aprendizaje del Derecho. Transformaciones", celebrat a València el setembre de 2013.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Bloch, Frank et alia: El movimiento global de Clínicas Jurídicas, Editorial Tirant lo Blanch, 2013, Valencia.

Comisión Europea (2013), *Guide to Social Innovation*, disponible en <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/10157/47822/Guide%20to%20Social%20Innovation.pdf> [consultado el 31 de diciembre de 2013]

Furco, Andrew (2002), “Institutionalizing service-learning in higher education”, *Journal of Public Affairs*, N. 6.

Furco, Andrew (2009), “Institutionalizing Service-Learning in Higher Education”, disponible en <http://www.docstoc.com/docs/53905719/Institutionalizing-Service-Learning-in-Higher-Education> [consultado el 12 de diciembre de 2013]

Furco, Andrew y Holland, Barbara (2004), “Institutionalizing service-learning in higher education: Issues and strategies for chief academic officers”, en Langseth, M. y Dillon, S. (eds.), *Public work and the academy*, Bolton: Anker Publishing Company.

Marquès i Banqué, Maria (2012), “L’aprenentatge servei a la Universitat Rovira i Virgili”, *Temps d’Educació*, n.41.

Martínez, Miquel (Ed.) (2008), *Aprendizaje servicio y responsabilidad social de las universidades*, Barcelona: MEC y Octaedro. 22

Ministerio de Educación (2011), *La responsabilidad social de la universidad y el desarrollo sostenible*, disponible en http://www.crue.org/export/sites/Crue/Sostenibilidad/Documentos_CADEP/La_RSU_y_el_desarrollo_sostenible_2011.pdf [consultado el 2 de enero de 2014]

Puig i Rovira, Josep Maria y Palos Rodríguez, Josep (2006), “Rasgos pedagógicos del aprendizaje-servicio”, *Cuadernos de Pedagogía* núm. 357, Mayo 2006.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Universitat Rovira i Virgili (2006), *Pla Estratègic de Docència*, Tarragona: Publicacions URV.

Universitat Rovira i Virgili (2012), *Documento marco del Programa de Aprendizaje Servicio (aprobado en Consejo de Gobierno el 23 de febrero de 2012)*, disponible en http://www.urv.cat/media/upload//arxius/Aprenentatge%20Servei/Doc_Marc_APS_CdGovern%20CAST.pdf [consultado el 31 de diciembre de 2013]

Vallaes, François; de la Cruz, Cristina y Sasia, Pedro (2009), *Responsabilidad Social Universitaria. Manual de primeros pasos*, México: McGraw Hill y BID.